

वासोटा – नागेश्वर

(२५, २६, २७ मार्च २००५)

२५, २६, २७ मार्च - तीन दिवस सलग सुटी ! म्हणजे आम्हा दुर्गभ्रमरांसाठी (Trekkers) 'दुर्घशर्करायोगच' म्हणा ना ! मग काय गडाची निवड सुरु , तसा सर्वात कठीण गड आम्ही आधीच सर केला आहे - 'उंबरगड' !

हा कुठला गड बरं ? प्र. के. घाणेकरांना एकदा एका उत्साही युवकाने विचारलं, 'तुम्ही एवढे Trek केलेत, त्यातला सर्वात कठीण गड तुम्हाला कोणता वाटला ?' त्यांनी उत्तर दिलं, 'उंबरगड ! घराचा उंबरठा !' एकदा का तो पार केला की बीकी सारं किस झाड की पत्ती ! एकदा का निसर्गाच्या कुशीत शिरलं, की त्यातून बाहेर पडावसंच वाटत नाही.

गो. नी. दांडेकरांनी तर म्हटलेलंच आहे, 'आपले वय, प्रतिष्ठा, समाजातील आपलं स्थान हे सर्व विसरून, मनुष्य निर्संगाच्या कुशीत पुनः आपले ते हरवलेले बाल्य कसे मिळवतो, हे अनुभवण्यासाठी प्रत्यक्ष किल्ल्यावरच भटकले पाहिजे !'

झाला गडांचा शोध सुरु ! मग हा नाही, तो नाही करता करता ठरला 'वासोटा' !

काळ्या मातीच्या या महाराष्ट्रातील, कोयना नदीच्या खो-न्यात, रानात वसलेला दुर्ग म्हणजे 'किल्ले वासोटा' ! झानेश्वरीत वासोट्याचा अर्थ 'आश्रयस्थान' असा दिला आहे. त्याचं दुसरं नाव 'व्याघ्रगड'. कोयना धरणाच्या पाणलोट क्षेत्राच्या दुर्गमितेमुळे हा भाग वन्यजीवनाने अगदी समृद्ध बनला आहे.

आता 'वासोटा' हे नाव कसं बरं पडलं ? असं मानलं जातं की, वसिष्ठ ऋषींचा कोणी एक शिष्य, अगस्ती ऋषी यांनी विंद्य दर्पत ओलांडून दक्षिणेकडचा मार्ग शोधला. ज्या शिखरावर ते राहिले त्याला त्यांनी आपल्या गुरुचे नाव दिले. कालांतराने या देशीच्या क्षत्रियांनी त्या डोंगराला तटाबुरुजाचे साज चढवून लष्करी ठाणे केले. त्या डोंगराचे परंपरागत 'वसिष्ठ' हे नाव अपभ्रंश पावून 'वासोटा' झाले.

तिकीट काढून झाली. रात्री ११.३० ची एस. टी. - परल – सातारा.

हो ! सर्वप्रथम आमच्या दुर्गभ्रमर 'पात्रांची' ओळख करून देतो.

आमचा Trek Leader – अमित मेंगळे. त्याच्या आयुष्याची Leader संघमित्रा (टिंगू), मिलिंद फडके आणि त्याची होणारी घरधनीण अचला (अचू) देशपांडे, पथशोधक (Path Finder) मंदार पांडे ! Chief Co-ordinator अभिजीत तांबे, बळ्हावाचार्य - योगेश जहांगीरदार. (बांधा मात्र किरकोळ ! पण पढऱ्याचे ४० च्या वर Trek झालेत !) माझ्याकडे Finance Department.

आणि एक जर्मन 'पात्र' सबिना ! (Sabine). ती टिंगूच्या कंपनीतली सहमैत्रिण.... तिला भारत बघायचा होता ! म्हटलं ये मग आमच्या बरोबर !

सर्व खाण्यापिण्याची विभागणी करण्यात आली. प्रत्येकाने तीन लिटर पाणी पाठीवर बाळगायचं होतं. एवढं वजन घेऊन मी कधीच Trekकेला नसल्यामुळे नुसत्या त्या कल्पनेनेच माझ्या पाठीत (पोटात नव्हे) गोळा येत होता. पण सांगणार कोणाला ? 'आलीया भोगासी, असावे सादर....'

असो ! अमितने नेहमीप्रमाणे आपलं वेळेचं गणित अचूक सोडवलं. ११.३० च्या एस. टी ला साहेब बरोबर ११.२६ ला 'ठच' झाले आणि आम्हा सर्वांचा जीव भांड्यात पडला. कारण, तिकीटाचा धनी तोच होता. मग शिव्याशाप झाले. अर्थात ते न लागण्यासाठीच असतात हे त्या शिव्या देणाऱ्याप्रमाणे त्या उत्साहाने घेणाऱ्यालाही चांगलच ठाऊक असतं !

पुरे झालं पुराण ! एकदाची एस. टी. आली, त्यात बँगांसकट आम्ही स्वतःला कोंबलं आणि सुरु झाला प्रवास !..... इकडच्या तिकडच्या गप्पा सुरु झाल्या. परदेशी पाहुणीचं कुतुहल जरा चाळवलं जात होतं.....

शेवटी बसच्या इंजिनच्या घरघरणाऱ्या आवाजात आमच्या घोरण्याचा आवाज कधी मिसळून गेला ते कळलंच नाही..... एस. टी. चं इंजिन सकाळी ६.१५ वाजता साताऱ्याला येऊन धडधडायचं थांबलं.

बामणोलीच्या बसला अजून अवकाश होता. टिंगू, तिचा घो, अचला टिंगूच्या आत्याकडे भेटण्यासाठी म्हणून गेले. त्यांचं घर जवळच होतं. मग काय, स्टॅंडवरल्या हॉटेलमध्ये आमचा 'षट्कोन' जाऊन बसला.

जर्मन बाईसाहेबांनी एव्हाना अंगाला Sun Cream चोळायला सुरुवात केली होती. माझा गोरा रंग पाहून मला देखील

विचारणा झाली. मी " No, no.... I am used to such heat !" अशी फुशारकी मारली. उत्तरादाखल "Oh, you are really lucky....." असं अंगावर शहारे आणणारे लाघवी शब्द कानावर पडले.

मग खाण्याचे पदार्थ.... कांदेपाहे, शिरा, इडली सांबार, चहा ... या सर्वांची एकामागोमाग एक हजेई घेण्यात आली. त्यातच बाईसाहेबांना 'कांदेपोह्यांचं' आणि 'मराठमोळ्या संस्कृतीचं' कसं अतूट नातं आहे, हे समजावून सांगण्याचा आटोकाट प्रयत्न करून झाला.

खाणं पिणं झालं आणि आम्ही त्रिकूटाची वाट पहात बसलो. रट्टँवरचे बाल, तरुण, म्हातारे - कोतारे, अगदी कुत्री सुद्धा येता जाता सारखे मान मोडेपर्यंत वाकडी करून आमच्या 'त्या' प्रेक्षणीय स्थळाकडे बघत होते. त्यामुळे आम्हाला जरा अवघडल्यासारखं वाटत होतं !

नेहमीप्रमाणे ८ ला २ मिनिटं असताना त्रिकूट आलं आणि गप्पांच्या (शिव्याशापांच्या) नादात आमची ८ ची बामणोली एस. टी. miss झाली. आता ९ च्या एस. टी. शिवाय पर्याय नव्हता. त्यातल्या त्यात बरं म्हणजे त्रिकूटाने आत्याबाईकडून मरत भुईमुगाच्या शेंगा, चिंचा भरभरून आणल्या होत्या. मग काय वेळ घालवायला मरतच झालं की राव ! चिंचोके भिंतीवर घासून एकमेकांना चटके देखील देऊन झाले. याला म्हणतात बालपण शोधणं....

९ ची एस. टी. पकडली. रस्ता काय नागमोडी होता म्हणून सागू ! नशीब आमचं की एस. टी. ला एका अर्थाने लागणारी वकळं आम्हाला निराळ्या अर्थाने लागली नाहीत. एकदाचे आम्ही बामणोलीत पोहोचलो.

मग आमची 'लगान' ची टीम office मध्ये setting करण्यासाठी गेली. तिकडच्या Forest Officer ला , मोहिते साहेबांना फोन लावून, सर्व परवाने मिळवून यशस्वीरित्या माघारी आली.

लगेच launch मध्ये आही सर्वांनी ठाण मांडलं. काय शांत, नितल पाणी होतं कोयना नदीचं ! असं पाणी मुंबईत फक्त फोटोफ्रेममध्येच पहायला मिळतं. वाटत होतं की पोहतच जावं पायथ्यापर्यंत !

सूर्य डोक्यावर आला होता. भुकाही लागल्या होत्या. त्यामुळे एकमेकांच्या बँगा उचकटून पोटाची खळगी भरणं झालं.

हळूहळू 'वासोटा' घटीक्षेपात येत होता. कसा निश्चल उभा होता तो ! आजूबाजूचा पूर्ण परिसर घनगर्द झाडीनं व्यापलेला होता. त्याच्या दोन शिखरांमध्ये जो झंगजी 'U' आकार तयार झाला होता, तो पाहून तर असं वाटत होतं की, जणू काही तो भीमकाय पहाड आमच्यासारख्या क्षुद्र प्राण्यांकडे पाहून खळाळून हसतोय ! तो म्हणत असेल, 'या गड्यांनो, या ! जरा तंगडतोड करा, वर या आणि माझ्या नजरेन या सृष्टीला न्याहाळा. एकदा या शिखरावर पोहोचलात की क्षणभर 'स्व' त्व विसरा आणि निसर्गाला निसर्ग होऊन बघा !'

मला एकदम 'शिवं भूत्वा शिवं यजेत् ।' हा श्लोक आठवला. शिवाची शिव होऊन आराधना करा !

Launch किनाऱ्याला लागली आणि आम्ही आमच्या ध्येयाकडे जाणारा मार्ग आक्रमायला सुरुवात केली. वाटेत गप्पा-टप्पा सुरुच होत्या . मिलिंदला तर समग्र पु. ल. साहित्य तोंडपाठ ! किती पारायणं केलीत पढऱ्याने कोण जाणे ! त्याच्या जिभेवर तर पु. लं. ची वाक्यनवाक्य पकवा घालत होती. त्यामुळं आमच्या पदभ्रमणाला साहित्याची चांगलीच जोड मिळाली होती.

आम्ही हनुमानाच्या बिन छपराच्या मंदिरात पोहोचतो न पोहाचतो तोच आम्हाला वाटाड्या भेटला. म्हणाला की तुम्ही वासोटा बघून या तोवर मी खाली थांबतो. तिथं राहण्याची परवानगी नसल्यामुळे तो आम्हाला 'कुसापूर' ला सोडणार होता.

दुपारचे ३.३० - ४ वाजले होते. आम्ही देखील बँगा टाकून वरती रवाना झालो आणि त्याला ६ वाजेपर्यंत खाली घेण्याचं 'आश्वासन' दिलं. (आश्यासनं ही देण्याचीच गोष्ट आहे. पाळण्याची नव्हे हे आम्ही उद्य शिक्षित असल्यामुळे आम्हाला चांगलंच माहीत होतं)

त्या घनदाट अरण्यातून जाताना येणारा अनुभव हा अंगावर शहारे आणणारा होता. आम्हाला ऊन लागू नये म्हणून जणू काही निसर्गराजाने आमच्या रवागतासाठी झाडांच्या कमानीचं छत्रंच आमच्या डोक्यावर धरलं होतं. मनोमन आम्ही सर्वांनीच त्याचे आभार मानले. शिव मंदिर, मारुती मंदिर यांचं दर्शन घेत शेवटी आम्ही त्या भग्नावशेषांवर जाऊन पोहोचलो. वारा देखील एखादा जिवलग बन्याच दिवसांनी भेटावा तसा आम्हाला कडकडून मिठी मारत होता. तशी मिठी आम्हाला मुंबईत कधीच अनुभवायला मिळत नाही.

आता सूर्य आपल्या अंगावर संधेचं पांघरुण घेऊन झोपी जाण्याच्या तयारीत दिसत होता. त्यामुळे आम्हीही आवरतं

घेतलं आणि माघारी वळलो. एकेकाने टॉर्च पेटवायला सुरुवात केली. आम्ही आता निसर्गाची शांतता भंग न करता केवळ चाललो होतो. फक्त पायरवाचा अपवाद ! मनात थोडीशी धारती होतीच की कुणी जनावर ह्या दाट झाडीत दबा धरून बसलं तर नसेल ना ?

आम्ही अगदी नियमाने आश्वासन मोडलं होतं. आम्हाला खाली यायला जरा उशीरच झाला. आम्ही फक्त तो वाटाड्या आपलं आश्वासन पाळेल की नाही याची चर्चा करत होतो. आम्हाला कुसापूरचा रस्ता ठाऊक नव्हता. आणि जी भीती मनात होती तसंच झालं. खाली वाटाड्यचा पत्ता नव्हता. हाका देखील मारून झाल्या तो जवळपास असेल या आशेनं. पण कसचं काय ? तो वाट बघून निघून गेला होता. त्याचीही काही चूक नव्हती. त्या एवढ्या घनदाट अरण्यात ३-३ १/२ तास थांबणं आणि तेही अंधार पडत असताना जरा धोक्याचं होतं.....

असू दे. आता आमच्या पुढं मोठं प्रश्नचिन्ह उभं राहिलं की आता पुढं काय ! तंबू ठोकायचा कुठं ? तिथं थांबणं तर केवळ अशक्यच होतं. पण अंधार ठासून भरलेल्या भुयारात जसा एखादा छोटासा प्रकाश किरण दिसावा, तशी योगेशने आम्हाला अंधुकशी आशा दाखवली. त्याला launch मधून येताना नदीच्या किनाऱ्यावर एक झोपडं नक्की पाहिल्याचं आठवत होतं. त्यामुळं, आम्ही नदीच्या काठानं अंधुकश्या वाटेनं कूच केलं. पौर्णिमेचा चंद्र आमच्या त्या धडपडीकडे पाहून मंद हास्य करत होता. खरं तर त्या चंद्रप्रकाशाचा आम्हाला खूप मोठा आधार वाटत होता. आमची ही पदयात्रा २-२ १/२ तास चालू होती, पण त्या झोपडीचं नखाही वृष्टीस पडायला तयार नव्हतं.

मध्यंतरी तर नदीच्या काठावरच निवास करण्याचं ठरलं. कारण सर्वाना आता जाम भुका लागल्या होत्या. पण ते नियमाला धरून नव्हतं. खरं म्हणजे शवापदांपासून धोका असल्यामुळे ते जीवाला धरून नव्हतं. त्यामुळे पुनः श्च ‘कदम कदम बढाये जा !’ सुरु झालं. आता असं वाटू लागलं की Forest Officer ची launch येऊ दे आणि दंड करू दे. आम्ही सुरक्षित स्थळी तरी गेलो असतो ! पण कसचं काय ? आम्ही चालतच होतो.....

तेवढ्यात दूरवर पाण्यात आम्हाला प्रकाशाचा कवडसा पडलेला दिसला. हळूहळू तो आमच्याच दिशेने पुढे सरकत होता. पाण्याची हालचाल आम्हाला आता ठळक दिसू लागली. ती लाँच तर नसेल ना, हा विचार आम्हा प्रत्येकाच्या मनाला स्पर्शन गेला. इतक्यात मशीनची घर् घर् कानी पडली आणि आमच्या जीवात जीव आला. ती लाँचच होती. मोहिते साहेबांची Inspection फेरी होती. पाखरं कशी किलबिलाट करतात तसा आम्ही टॉर्चच्या डोळ्यांचा भिचमिचाट सुरु केला.... launch आमच्या दिशेनेच येत होती.

मोहिते साहेब खाली उतरले. आमची काही धडगत दिसत नव्हती. पण आम्ही आमची बाजू मांडली. त्या वाटाड्याने आम्हाला कशी टांग दिली ते पटवून देण्यात आम्ही यशस्वी झालो. आमचा हेतू राहण्याचा नव्हता, आम्ही दारु पित नाही, धांगडधिंगा घालणारे आम्ही नव्हे, आम्ही ‘शुद्ध’ Trekkers आहोत, हे अखेर त्या साहेबाला पटले.

त्याच्या रूपाने खरंचं देवच धावून आला मदतीला. फार चांगला आणि समंजस माणूस निघाला तो. दुसरा कोणी असता तर त्यानं नक्कीच आमच्याकडून दंडाची भारीभक्तम रक्कम वस्यूल केली असती. त्यानं आम्हाला जे सांगितलं ते मनोमन पटलं. तो म्हणाला, “वासोटा आणि हे कोयना धरणाचं पाणलोट क्षेत्र राष्ट्रीय अभयारण्य होण्याच्या मार्गावर आहे. हा काही Trekking चा spot नव्हे. लक्षात घ्या, हे अभयारण्य आहे. तुम्हाला इथे ढवळाढवळ करण्याचा काहीही अधिकार नाही. हो ! तुम्ही इथे या, परिसर बघून जा, पण शांतता भंग न करता! स्वतःच अस्तित्व इथे दाखवू नका की स्वतःच्या अस्तित्वाच्या खुणा इथे ठेवून जाऊ नका. प्राण्यांना कुठल्याही प्रकारे disturb करू नका. !”

आम्ही देखील साहेबावर बेहद खुष ! (महत्त्वाचं म्हणजे प्रत्येकी ५०० रु. दंड वाचला होता.) साहेबांनी आम्हा सर्वाना launch मध्ये घेतलं. छान गप्पा रंगल्या. मोहिते साहेब खूप Creative आणि Constructive वाटले. त्यांची कामावरची निष्ठा, काहीतरी नवीन करण्याचा ध्यास हे पाहून फार बरं वाटलं. मीही गप्पांमध्ये पन्हाळ्याचे इतिहास संशोधक मु. गो. गुलवणी (माझे मामा) आणि माझ्यांना नातं असल्याचा खडा टाकला आणि साहेबांचा आमच्याविषयी असलेला समज (शहाणी आणि सुसंस्कृत मुळं आहेत बरं ही!) आणखी पक्का झाला.

साहेबांनी आम्हाला त्याच वाटाड्याच्या झोपडीत सोडलं. आम्ही जर चालत गेलो असतो तर सहज २-२ १/२ तास अजून लागले असते. योगेशला झोपडी खरंच दिसली होती म्हणायची ! तो वाटाड्या भेटला. आम्ही ‘तो’ वाद तिथंच संपवला. आणि त्याला मस्त तांदळाच्या भाक-न्यांची order देऊन खिचडी-रस्या बनवायला सुरुवात केली. आघाडीवर अर्थात बळवाचार्य योगेश होता हे सांगणे न लगे !

गाववाल्यांच्या होकीला जाऊन आलो. आम्हीसुद्धा बोंबा ठोकल्या. अभिजीतने त्याच्या बॉसच्या नावाने बोंब ठोकली !

जेवण काय अप्रतिम झालं होतं ! प्रत्येकाला सपाटून भूक लागली होती. एकेकाने काय हादडलंय म्हणून सांगू! सर्वप्रथम अद्यूनं आणलेल्या (आणि स्वतः बनवलेल्या) पुरणपोळ्यांचा फन्ना उडवला. (मिलिंद खरंच भाज्यवान म्हणायचा !) मग खिचडी, भाकरी..... दे दणादण !

एव्हाना सबिनाचं नामरण झालं होतं ‘सखू’ ! मंदारनं नाव ठेवलं होतं तिचं ! त्यामुळे सर्व टोमणे आम्ही ‘सखू’ हे नाव घेऊन बिनधास्त हाणत होतो. सखूला भाकरी आणि रस्सा दिला तर तिनं Veg Roll प्रमाणे अक्षरशः भाकरी रोल कलून खाली. मला तर तो भाकरीचा जळजळीत (‘जळजळीत’ भाकरीचा नव्हे !) अपमानच वाटला. पण सांगतो कुणाला ?

सर्व आटपून आम्ही १२ वाजता जमिनीवर आडवे झालो. हवेतला गारवा जाणवू लागला होता. थंडी मधूनमधून आम्हाला ढुशा मारीत होती. अभिजीत आणि मिलिंदने रात्रीचा अध्याय खर्जात म्हणायला सुरुवात केली. मला तर लगेच झोप लागली.

सकाळी जाग आली ती कोंबड्यांच्या अंगाखांद्यावरून नाचण्यामुळे ! उटून बघतो तर पांधरूणावरच कोंबड्यांनी आपला प्रातविधी उरकला होता. जरा राग आला. पण कोंबड्यांच्या पाठी पलण्याइतके (ते सुख्खा सकाळी-सकाळी) पायात त्राण नव्हते. कालच गुडध्याने आपले अस्तित्व दाखवायला सुरुवात केली होती.

अमितने ‘गुलाल’ आणला होता. मग एकमेकांच्या गालाला गुलाल फासणं झालं. त्या वाटाड्यांचं तोङ्ही आम्ही चांगलच रंगवलं.

सर्व आटपून आम्ही ९ वाजता launch मध्ये स्वार झालो. आता आम्हाला गाठायचं होतं ‘नागेश्वर’ !

असं म्हणतात की नागेश्वरला भेट दिल्याशिवाय वासोट्याची भेट पूर्णच होऊ शकत नाही. नागेश्वराचा सरळसोट सुळका जणू आकाशाला गवसणी घालू पाहत आहे असं भासतं. या सुळक्याच्या पोटात एक गुहा असून तियं महादेवाचं स्वयंभू मंदिर आहे. गुहेच्या छतावरून बाराही महिने पाण्याच्या थेंबांचा अभिषेक शिवलिंगावर होत असतो. हजारो नागारिक दर शिवरात्रीला या पवित्र स्थानी दर्शनाला येतात.

Launch मधून उतरून पुन्हा एका मार्गक्रमण सुरु झालं. कोरड्या ओढ्यातूनच आम्ही चाललो होतो. त्यामुळं पाऊल कुठं गुळगुळीत गोट्यावर पडणार नाही ना, याची काळजी घ्यावी लागत होती. आमची वरातच चालली होती म्हणा ना ! वरातीवरून मिलिंदनं सांगितलेलं ‘वान्यावरची वरात’ मधलं एक ठसकेबाज पद आठवलं....

‘पेटो पाणी पेटो लोणी
हवा चढती धुंद
इथे मोकळा माळ
सुखाचा वारा बघ बेबंद !

गहू जोंधळा मका हरभरा
टरारला चहुकडे
सरसर गोफण फिरवीत
हाती घालूनी हिरवे चुडे !

ही उभी कोणाची पोर
ज्वालीचा जोर रोमरोमात
निघाली वान्यावरची वरात !’

आमच्या अभिजीतला ‘बार’ लावायची सवय आहे. आणि बार एकट्याने लावण्यात थोडी मजा येते ? साथीला कोणीतरी ‘भिंझू’ हवाच ! मिलिंद तर एका पायावर तयार ! पण अद्यूची करडी नजर चुकवायची कशी? शेवटी मिलिंद अद्यूला म्हणाला, “अंग, त्या राधेकडून काही शिक जरा.... तो कृष्ण (जसा मी तुझा) वैकुंठाला जायला निघाला तर म्हणाली कशी ?

‘कृष्ण चले वैकुंठ को
राधा पकडत बाय
कही यहॉं तमाकू खायलो
वहा तमाकू नाय !’

मराठीतच म्हणायचं झालं तर -

‘कृष्ण चालले वैकुंठाला
राधा विनवी पकडूनि बाही
इथे तंबाखू खाऊन घे रे
तिथे कन्हैया तंबाखू नाही ! ’’

मिलिंदने सांगितलेल्या या गवळणीवर तर मी एकदम फिदाच झालो.

माझ्या उजव्या पायाच्या गुडध्याने जरा जास्तच त्रास द्यायला सुरुवात केली होती. त्यामुळं आधाराला एक काठी घेतली होती. दुर्दैवाने Knee - cap घ्यायला विसरलो होतो.

नागेशवराचा सुळका जणू काही आम्हाला ठेंगाच दाखवत होता. पण आम्हीही काही हार मानण्यातले नव्हतो. ३-३ १/२ तासांची अखंड पायपीट करून अखेर आम्ही शिखरावर दाखल झालो. सखूला टाक्यातून दोर लावून पाणी कसं काढायचं याची विनामूल्य शिकवणी देऊन झाली. आघाडीवर अभिजीत होता. त्याला त्याच्या आईला सखू ‘सून’ म्हणून दाखवायची होती. काय म्हणावं या पोराला !

महादेवाचं सर्वांनी दर्शन घेतलं. काय प्रसन्न वाटत होतं तेव्हा..... वारा आपल्या सर्वशक्तीनिशी त्या काळ्याकभिन्न पत्थराला धडक देत होता. समोरच वासोटा आमच्याकडे ‘आ’ वासून बघत होता. मनात म्हणत असेल, “अखेर पोरांनी बाजी मारलीच. शाब्बास गड्यांनो ! ” दूरवर चकदेव, रसाळ, सुमार, महिपतगड आमच्याकडे टाचा उंचावून पहात होते.

सर्वांनीच मरत विश्रांती घेतली. कांदेपोहे हादझून झाले. मध्यंतरी वाटेत ‘सखू’ ला आम्ही ‘सखू’ हे नाव ठेवलयं हे सांगितलं. त्याचा अर्थ देखील सांगितला- सखी – Friend. तिला नाव आवडलेलं दिसलं. पण आमची मात्र पंचाईत झाली. आता कधीही ‘सखू’ नाव घेऊन टोमणे मारले की ती कान टवकारायची. त्यामुळे Password change policy प्रमाणे आम्हाला (अभिला) तिचं ‘गंगू’ असं दुसरं नाव ठेवायला लागलं.

निघायची वेळ झाली होती. संध्याकाळी वेळेवर ‘चोरवणे’ गावी पोहोचायचं होतं. त्यामुळे महादेवाची आरती करून आणि त्या उत्तुंग शिखराचं रूपडं डोळ्यांत साठवून घेऊन आम्ही चोरवणेची वाट धरली. माझ्या दृष्टीने चांगली गोष्ट म्हणजे अद्यूने मला knee-cap दिली.

जवळजवळ ३ १/२ - ४ तासांचा रस्ता आणि वाटेत पाणी अजिबात नसल्यामुळे सर्वांनी पाण्याच्या बाटल्या भरून घेतल्या. त्यामुळे पाठीवरचं कमी झालेलं ओऱ्यां पुन्हा वाढलं होतं. कोकम सरबत सुख्दा घेतलं होतं. गप्पा-टप्पा टप्प्याटप्प्याने चालू होत्याच. मध्येच मिलिंदनं ‘कानाखाली मारणे’ ला समानार्थी वाक्प्रचार हुडकायला सांगितले. काय response मिळाला म्हणता ! ‘गालफड रंगवणे’, ‘कानफटात मारणे’, ‘थोतरीत ठेवून देणे’, ‘कानाखाली गणपती काढणे’, ‘मुस्काट फोडणे’, ‘कानाची पाळी गरम करणे’, ‘कानफड फोडणे’, ‘श्रीमुखात भडकावणे’... बघा ! मराठी भाषा किती समृद्ध आहे !

अंधार पडला होता. सर्वांनी आपल्या बॅट्न्या शिलगावल्या आणि एका ठिकाणी ओढा पार केल्यावर आम्ही जरा गोंधळलो. कुठं मळलेली पायवाट दिसत नव्हती. शोधाशोध सुरु झाली. पण कुणाला व्यवस्थित वाट गवरेना. शेवटी पथशोधक (Path Finder) मंदारनं ती पाटी लावलेली वाट हुडकून काढली. आमच्या जीवात जीव आला आणि वर म्हणतो कसा की ज्याला खोताच्या वाडीतल्या गल्ल्या शोधून काढता येतात त्याला जगातील कुठलीही वाट शोधून काढता येते !

देवळातली भजनं ऐकू यायला लागली. बुवा तर बेंबीच्या देठापासून कोकलत होते. मध्ये मोकळं पठार लागलं आणि आम्ही पाठीवरच्या बँगा टाकून तिकडेच पाठ टेकली. डावीकडे वासोटा जणू आम्हाला निरोप देत होता. म्हणत होता, “‘पोरांनो, या परत. तुमची आठवण येईल. पुन्हा याल तेव्हा कदाचित तुमचा चेहरामोहरा बदललेला असेल, तुमच्याबरोबर नवे जोडीदार असतील, पण मी मात्र असाच इथं निश्चल उभा असेन तुमचं हसतमुखानं स्वागत करायला ! तुम्ही काढलेले फोटो दाखवा तुमच्या मित्रमंडळींना ! त्यांना देखील येऊ दे इकडे ! मला फार एकटं वाटतं. तुमच्यासारखी पोरं अंगाखांद्यावर खेळली की जगण्याला करा नवा हुरुप येतो. आठवण ठेवा माझी. दीर्घायुषी व्हा ! ”

निशादेवीनं वरती निरभू आकाशात तान्यांचा सडा घातला होता. मग नक्षत्रांची शोधाशोध सुरु झाली. त्या पांधरुणाखालीच शांत झोपावं असं मन सांगत होतं, पण ‘पोट’ मात्र गावाकडे जायलाच हवं असं खुणावत होतं. शेवटी पोटाने लढाई जिंकली आणि आम्ही गावात पोहोचते झालो.

आम्ही मुलांनी हापशीखाली आंघोळी उरकल्या आणि एका गावकन्याकडे गरमागरम आमटी-भातावर सर्वांनी मरत

ताव मारला. त्याच्याकडे ‘पान’ होती. मग गंगूला पान-सुपारीची माहिती देऊन झाली. पुलंचा ‘पानवाला’ आठवून झाला. मर्स्त पानांचे तोबरे आम्ही भरले. पण, कुठेही पचापच थुंकलो नाही !

रात्री आम्ही प्राथमिक शाळेच्या आवारात मुळम ठोकला. त्यामुळे पहाटे लवकर उदून सर्वांनी सामानाची, स्वतःची आवराआवर केली आणि ‘वेळेवर’ आलेली एस. टी पकडली.

चला ! मुंबईच्या दिशेनं प्रवास सुरु झाला. बसच्या चाकाच्या एकेका गिरकीबरोबर आम्ही निसर्गाच्या कुशीतून दूर चाललो होतो.... पुन्हा सिमेंट कॉफ्रिटच्या जंगलात....

मध्ये चिपळूणला गाडीत एक कुटुंब चढलं. त्यातील कर्ता पुरुष, टिंगू आणि अमित ज्या सीटवर बसले होते त्याच्या वरती आपली बॅग कशीबशी कोंबायला लागला. टिंगूनं सांगितलं, “काका, जरा नीट ठेवा बॅग.” म्हातारा जरा वैतागलेलाच वाटत होता. त्यानं खेकसून “हो, ठेवतो नीट.” असं म्हटलं आणि काय सांगू ? टिंगू “खेकसताय कशाला अंगावर ! नीट शब्दांत सांगितलं होतं ना !” असं स्वतःच त्यांच्या अंगावर त्यांच्या तिपटीने खेकसून म्हणाली. मी तर तीनताड उडालोच ! म्हाताराही वरमला आणि पुढे निघून गेला बिचारा. टिंगूशी जरा सांभाळूनच वागायला हवं !

एकीकडे मंदार आणि ‘गुलाबो’ (गंगूचं नवं नामकरण) यांची सांस्कृतिक देवाणघेवाण चालली होती. मंदार जर्मनीत ३ महिने जाऊन आल्यामुळे तिकडचे अनुभव share करत होता आणि बिचान्या गुलाबोला ‘मिठमोहन्या ओवाळणे’ मागचा concept जमेल तशा भाषेत समजावून देत होता. मग जर्मन - मराठी छोट्या वाक्यांची देवाणघेवाण झाली. तिला आमच्याकडे thank you, sorry, nice to meet you, high - hello याला एवढी formality नसते हे सांगितल्यावर आश्चर्याचा धक्काच बसला.

एकदाचं गाडीनं परळ गाठलं. अमितनं सर्वांना मर्स्त चहा पाजला. अचू अंधेरीला राहते हे कळल्यावर मंदारनं मार्मिक प्रश्न विचारला, “‘हे काय ? तुझां सांस्कृतिक अधःपतन कधी झालं ?’” (म्हणजे शिवाजी पार्क ते अंधेरी) मिलिंद चटकन म्हणाला, “वर्षभरापूर्वी.....” अचूचं उत्तर तयार ! ती लगेच म्हणाली, “हो ! म्हणूनच पुनरुद्धार होण्यासाठी या मिलिंदशी लग्न करतेय.(मिलिंद शिवाजी पार्कचा) बाकी काही एक कारण नाही आहे.....” मिलिंदची बोलती बंद !

मन अजूनही वासोद्वातच भरकटत होतं. पण शरीराचा नाईलाज होता. दुसऱ्या दिवशी सर्वांना कामावर रऱ्यू व्हायचं होतं.

त्यामुळे, लवकरच पुढल्या Trek चे मनसुबे मनात बांधत आम्ही एकमेकांचा ‘हसतमुख्याने’ निरोप घेतला. (जर्मनीत ‘मुख्याने’ निरोप घेतात. पण तसलं धाडस आमच्यापैकी कुणालाही झालं नाही.)